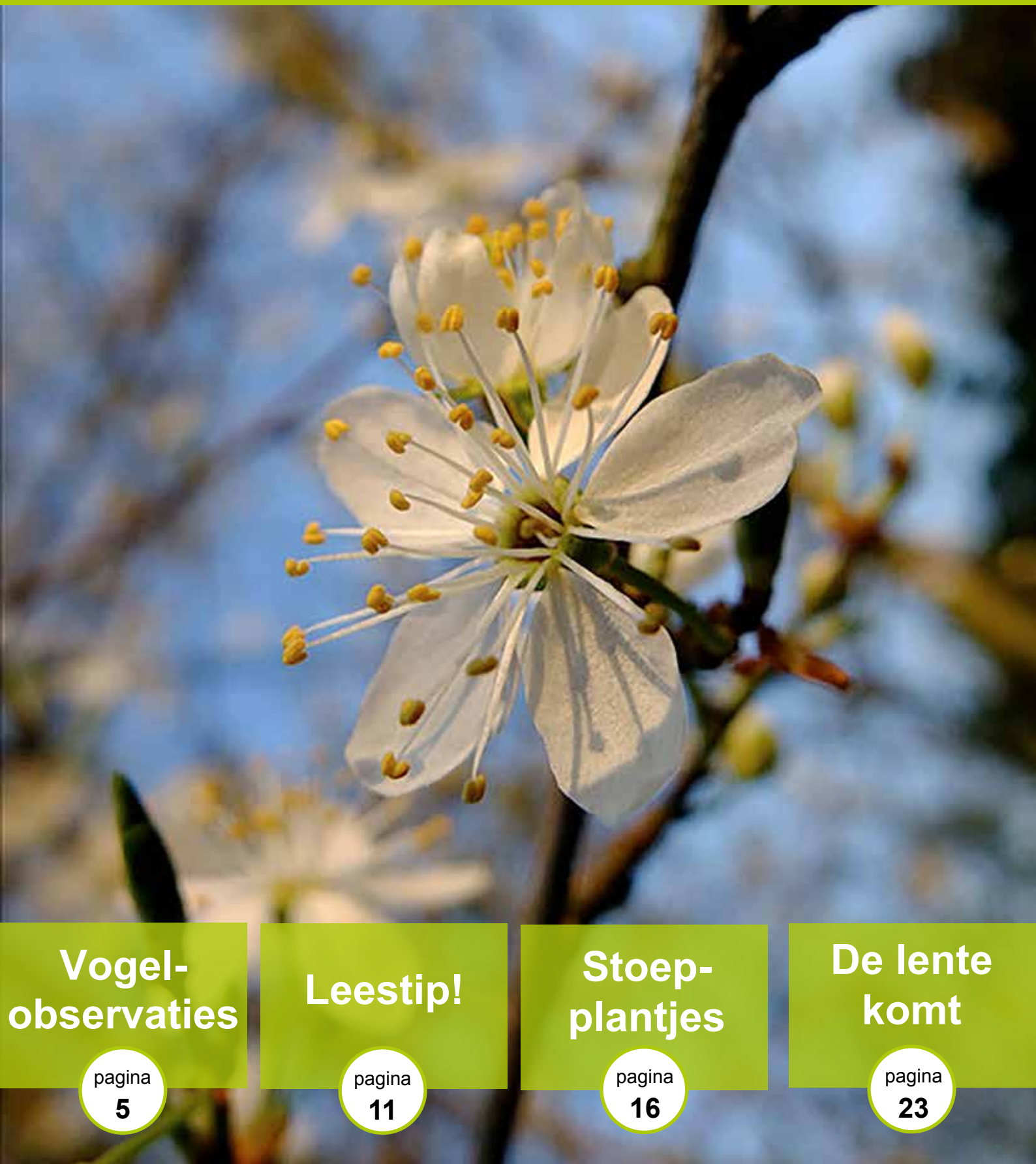

ivn KARWIJ

IVN Oost-VeluwezooM | Lente 2022 | 47e jaargang nr. 1

**Vogel-
observaties**

pagina
5

Leestip!

pagina
11

**Stoep-
plantjes**

pagina
16

**De lente
komt**

pagina
23

Bij ons ben je op het juiste adres voor Fairtrade artikelen en (h)eerlijke foodproducten. Alles gemaakt met respect voor mens en milieu. Elk produkt met een eigen FAIRHAAL. Een feestje om te geven en om te ontvangen. Loop eens binnen en laat je verrassen.

Wereldwijd van betekenis zijn, dichtbij huis
www.dewereldwinkels.nl

EETERIJ de Jutberg

Natuurlijk smakelijk!

Bij Eeterij de Jutberg is het sfeervol genieten van een lunch of diner. Onze gerechten worden "natuurlijk" bereid met verse kruiden uit eigen tuin. Ook met kinderen kunt u bij ons prima terecht. Voor en na het eten kunnen zij lekker uitrusten in de speeltuin of op het springkussen. Bij Eeterij de Jutberg kunt u ook nog heerlijk nagenieten van een lange wandeling of fietstocht door het nationaalpark De Veluwezoom.

Voor meer informatie: www.eeterijdejutberg.nl

**Computers
op maat
Onderhoud
Netwerken
Reparatie
Supplies**

Emmastraat 29 • 6881 SN Velp • (026) 3640641
Internet: www.ictvisie.eu

Sinds 1980 Hoveniers met Passie!

⇒ Beleef
⇒ Geniet
⇒ Ontspan

gebr. RIJNEVELD b.v.
**tuin- terreinverzorging
en bestratingen**

► Advies en ontwerp
► Tuinaanleg
► Onderhoud

Spankeren 0313-427288
www.rijneveld.nl

4	Van het bestuur / Van de redactie	16	Natuur in de buurt: stoepplantjes
5	Vogelobservaties	18	Meer biodiversiteit in gidsenopleiding
7	De levensgemeenschappen van Oost Veluwezoom	21	Aankondiging cursus
11	Leestip!	22	Uitgelicht: excursie
12	Scholenwerkgroep maakt doorstart en 'schoolt' zichzelf	23	De lente komt: 7 tuinertips waarmee je insecten helpt
15	Creatieve broedplaats voor natuurliefhebbers		

Kopij voor het volgende nummer
voor 24 mei 2022 mailen naar:
redactiekarwij@ivnoostveluwezoom.nl

COLOFON

Verschijnt vier keer per jaar in maart, juni, september en december. Oplage: 330 exemplaren.
Artikelen overnemen mag, maar wel met bronvermelding en onze toestemming.
Artikelen in Karwij weerspiegelen niet altijd de mening van de redactie.
Wilt u de KARWIJ alleen digitaal ontvangen? Stuur dan een mailtje naar de penningmeester.

Redactie Karwij

Redactie Karwij: Jeroen Boland, Floor Scholten en Peter Sinon. Vormgeving: Bart Riggeling

Aan dit nummer werkten mee: Adelijnne Martin, Anne Sleeboom, Anja Verweij, Corlène van den Camp, Jaap Vette, Jacqueline Velthorst, Jannie de Jong, Lucianne Le Coultré, Peter van Amersfoort, Sjaak de Lig.

Foto omslag: Peter Sinon

Leden- en donateursadministratie

Leden- en donateursadministratie
Jaarlidmaatschap 2022: minimaal € 24,00
Donatie 2022: minimaal € 15,00
IBAN: NL92INGB0001417280
T.n.v. IVN Oost-Veluwezoom en met vermelding naam lid/donateur.
Maaïke van Roekel, Mezenlaan 27
6951 HD Dieren
penningmeester@ivnoostveluwezoom.nl
Telefoon: 06-12 21 97 67

Opzeggen: schriftelijk voor 1 december

Bestuur

Voorzitter - Willem Cramer
Secretaris - Jeanette Heinsbroek
Penningmeester - Maaïke van Roekel
Publieksactiviteiten - Bouzian Salama

Secretariaat bestuur

secretaris@ivnoostveluwezoom.nl
Postadres: De Klaproos
Korenbloemstraat 21, 6991 VN Rheden

Mutaties

Nieuwe leden:
Wendy Klaver, Margreet Bogaart, Paul Jans, Edu Veenstra-Hoogbruin, Willie Wielinga, Bianka Hol, Cobi Nieuwland, Friso Heerkens Thijssen

Opzeggingen:
Anita de Feijter, Nel Schutz, Wim Roelofsen
Gaël van Heijst, Anna Klep

Drukker: Editoo B.V. Arnhem

Van het bestuur

De lente is in aantocht! Dit merken wij ook binnen onze afdeling. Steeds meer plannen en activiteiten kunnen en beginnen weer op te bloeien!

De IVN-tuin zal zich, dankzij al het werk van de tuinvrijwilligers, ook dit jaar transformeren in een mooie, groene en bloeiende oase. De natuurgidsenopleiding is inmiddels van start, de werkgroep Duurzame Veluwezoom gaf op 17 februari een geslaagde online presentatie en op 9 maart startte de tweede klimaatcursus *De groene verandering in de Veluwezoom*.

Daarnaast staat er al een aantal interessante wandelingen op de planning, en gaat de redactie van KARWIJ ons dit jaar weer vier keer voorzien van het mooie blad dat u nu (digitaal of op papier) in handen heeft. Ook de andere werkgroepen zitten zeker niet stil en zijn hard aan de slag. Wij mogen trots zijn op onze vereniging met al haar vrijwilligers!

Tussen het schrijven van dit stuk en het verschijnen van deze KARWIJ zit nog een ander ijkpunt: na lange tijd gaan wij elkaar op 12 maart weer fysiek ontmoeten tijdens de bijeenkomst 'Vier de lente', waar we onder het genot van een hapje en een drankje met elkaar zullen proosten op het nieuwe seizoen en de nieuwe mogelijkheden die er weer zijn. Deze bijeenkomst is al achter de rug tegen de tijd dat je deze KARWIJ leest, maar ik hoop dat jullie er in grote getale bij aanwezig waren, en ben benieuwd tot welke mooie ideeën en gesprekken de bijeenkomst leidt.

ALV

Voor ik het vergeet: houd in je agenda ook alvast de avond van 7 april vrij! Dan is er weer een Algemene Ledenvergadering, vanaf 19.30 in De Klaproos.
Voor nu: veel leesplezier en hopelijk zien wij elkaar snel!

*Namens het bestuur,
Maaïke van Roekel, penningmeester*

Van de redactie

Toen ik er even voor ging zitten dit redactioneelte te schrijven, schoot mij een aantal beroemde dichtregels van J.C. Bloem te binnen. Waarom weet ik niet precies, maar ik vond het sonnet passen bij de coronaperiode die we nu hopelijk achter ons kunnen laten:

*De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
door zolderramen langs de lucht bewegen*

En ik herkende er ook onze Veluwezoom een beetje in:

*Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.*

Ik weet ook wel dat de Veluwezoom veel meer is dan dat. Het is een wonderschoon, natuurlijk gebied, waar we veel van en over kunnen leren en waar natuurliefhebbers hun hart op kunnen halen.

Tegelijkertijd roept het sonnet een vraag op *En dan: wat is natuur nog in dit land?* die we onszelf allemaal wel eens stellen.

Gelukkig kunnen we een seizoen tegemoet zien waarin er weer van alles kan. Waarin we elkaar weer kunnen ontmoeten, en weer veel van elkaar en over onze prachtige natuur kunnen leren en discussiëren. En wat is het fijn om weer een achterpagina te hebben in de KARWIJ die gevuld is met wandelingen die wél doorgaan!

In deze eerste KARWIJ van 2022 hebben we de aandacht weer wat meer gericht op natuur en educatie. Van de vogelobservaties van Jannie tot aandacht voor natuur in de buurt (letterlijk wat er zich onder je voeten afspeelt) van Corlène. Van de start van een langere reeks artikelen over de levensgemeenschappen van de Veluwezoom (te beginnen met de rivieruiterwaarden) tot en met een blik op duurzaamheid en biodiversiteit. En met persoonlijke verhalen en initiatieven. We wensen alle lezers veel leesplezier en vooral een fijne lente!

*Namens de redactie,
Floor Scholten*

Domweg gelukkig in de Dapperstraat

Natuur is voor tevreden of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant,
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelf overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

J.C. Bloem

Vogelobservaties

Vanaf de herfst tot in het voorjaar doen we in onze tuin veel aan catering voor vogels. In de schijnbeuk hangt een aantal voersilo's met zadenmengsels, gepelde zonnebloempitten en nigerzaad*, een pinda-huisje, vetblokken en vetbollen. Aan de muur vlakbij hangt de welbekende houder met potje pindakaas en op de terrastafel staat een 'eethuisje' met voer, speciaal voor roodborstjes. Dit lusten de merels en duiven trouwens ook. Verderop in de tuin is nog een voederpaal waar van alles in en aan gehangen kan worden. Dit lokt veel vogels en er zijn dan ook vele kilo's voer doorheen gegaan. Met het voorjaar in zicht bouwen we dit langzaam af; in de natuur is dan voldoende voedsel te vinden.

De 'tafelmanieren' en sociale omgang van de verschillende vogelsoorten in de tuin hebben wij uitgebreid kunnen volgen omdat we in de voorbije maanden veel thuis waren. Onder alle weersomstandigheden en comfortabel vanuit huis was dit een leuke en interessante bezigheid. Het kijkseizoen begon in oktober toen de uitgebloeide zonnebloemen op de tuintafel lagen en de mezen hier gretig op afkwamen.

Kool- en pimpelmezen hoor en zie je eigenlijk het hele jaar wel in de tuin, net als mussen. Gedurende een aantal dagen hoorden we in de keuken 's morgensvroeg getik. Dit bleek afkomstig van een koolmeesje dat op de kruk van de achterdeur zat en met zijn snavel fanatiek tegen het raam tikte. Vermoedelijk zag hij zichzelf als concurrent in de weerspiegeling van het raam. Opvallend is het om te zien hoe mezen netjes op hun beurt wachten als alle plekje bij een silo bezet zijn. Dit in tegenstelling tot de groenlingen die elkaar geregeld in de veren vliegen om zelf een plaatsje bij het voer te veroveren.

Tijdens de schranspartijen wordt altijd veel voer gemorst. Daar profiteren vooral de vinken van met een druk gescharrel onder de boom waarbij ook de heggemus zich geregeld laat zien. De heggemus is een bescheiden vogeltje dat onverstoorbaar zijn eigen gang gaat. De vetblokken zijn favoriet bij een paar spreeuwen en ook bij de kauwen, die behoorlijk moeite moeten doen om wat te pakken te krijgen. Wanneer kauwen in de tuin arriveren, vliegen de kleinere vogels weg, waarschijnlijk uit ontzag voor die grote vogels. Kauwen gedragen zich wat lomp maar ze zijn grappig, slim en nieuwsgierig. Soms lijkt het of ze eerst een manier zitten te bedenken over hoe ze iets aan zullen pakken. Vaak lukt dat, zelfs als ze net als een kolibri voor het pindakaaspotje fladderen en snel in dat lekkers moeten pikken omdat het gefladder maar eventjes vol te houden is.

Geregeld komt een roodborstje op bezoek. Heel decoratief zoals dit vogeltje op de zinken gieter of het beeldje onder de boom zit. De roodborst is het minst schuw en is soms vlakbij als je in de tuin bezig bent.

Putter

De grootste bangerds en altijd op hun hoede zijn de Turkse tortels. Veel om zich heen kijkend of de kust veilig is en bij het minste of geringste is het snel wegwezen. Misschien terecht omdat ze vaak ten prooi vallen aan sperwers, uilen en katten. Regelmatig komt een paartje Turkse tortelduiven op bezoek en als een van beiden eindelijk bij het eet-huisje op tafel durft, houdt de ander op een tak van de schijnbeuk alles in de gaten. Het was vreemd om een paar weken maar één duif te zien, had de ander niet goed opgelet...? Verrassend dat op een gegeven moment weer twee torteltjes neerstreken in de boom. Dan kan er in het voorjaar weer fijn getorteld worden.

De aanwezigheid van een grote bonte specht bij een van de silo's was de grootste verrassing. Een prachtige vogel, minstens zo schuw als de tortels. Sinds lange tijd verschijnen ook weer meer merels in de tuin. Momenteel (februari) zien de mannetjes er heel gaaf uit met hun zwarte verenpak en knaloranje snavel. De heren verdragen elkaars nabijheid slecht, vooral als een damesmerel

in de buurt is. Af en toe zien we puttertjes oftewel distelvinken, herkenbaar aan hun prachtige kleuren. Een meesterwerk van rood, zwart, wit, bruin, grijs en geel. Tijdens de vorige, strengere winterperiode zaten vaak groepjes putters bij de voersilo's, nu zagen we ze op de kaardebollen. In de stekelige uitgebloeide bloemen zitten zaden waar puttertjes verzot op zijn. Een aanrader voor tuinbezitters om kaardebollen te planten. Tweemaal plezier, de bloei in de zomer lokt veel insecten en in de winter komen wellicht de putters op bezoek.

**Nigerzaad of gingellikruid (Guizotia abyssinica) is afkomstig uit India en Ethiopië en zit meestal in gemengd vogelvoer.*

Tekst en beeld: Jannie de Jong

De levensgemeenschappen van Oost-Veluwezooom

I. DE UITERWAARDEN: HAVIKERWAARD EN VELPERWAARDEN

Een nieuw jaar, een nieuwe rubriek: een serie artikelen over biodiversiteit en levensgemeenschappen op de Oost-Veluwezooom, ons thuis. In deze serie kijken we naar de diverse levensgemeenschappen die onze natuurrijke regio te bieden heeft. En naar de landschappelijke overgangen: van laag naar hoog, van nat naar droog.

We maken een doorsteek van de uiterwaarden via het Faisantenbos van Middachten, de landbouwstrook langs de spoorlijn, via beken, sprengen en beukenbossen op de zuidelijke stuwwal, omhoog naar de Posbank en de Rhederheide. Elk artikel biedt verdieping over biodiversiteit en dynamiek, en hun samenhang met de betreffende levensgemeenschap.

Rivieruiterwaarden

De reis begint in het zuiden van de Oost-Veluwezooom, noordelijk van de IJssel; een rivier die omzoomd wordt door een reeks 'waarden'. Kenmer-

kend voor deze rivieruiterwaarden, meer specifiek de Velperwaarden en de Havikerwaard, zijn de periodieke overstromingen van de IJssel. In de loop van de eeuwen is de bodem daardoor opgebouwd uit door water afgezette, lichte tot zware rivierklei: een voedselrijke, sterk waterhoudende bodem met veel mineralen.

Typerend voor 'onze' uiterwaarden zijn de grote open ruimtes met veelal eenvormige groene vegetatie, afgewisseld met hagen en bomenrijen. Sommige percelen zijn met populier beplant, verspreid komen ook schietwilgen voor. De hagen herbergen een wisselende samenstelling van zwarte els, Spaanse aak, meidoorn, sleedoorn en liguster. De meeste open ruimte wordt in de Havikerwaard gevuld met eenvormige akkers van Engels raaigras of maïs. De Velperwaarden zijn een afwisseling van (half)natuurlijke begroeiing en ontwikkelend moerasbos.

Hoewel je er diverse levensgemeenschappen kunt onderscheiden, beschouwen we het grotere geheel als uiterwaard, simpelweg omdat alle elementen sterk beïnvloed worden door de IJssel, en haar periodieke overstromingen bepalend zijn voor de biotoop.

Wat is een levensgemeenschap?

Een levensgemeenschap wordt gevormd door alle organismen in een bepaald gebied, waarvan de populaties bij elkaar leven en in staat zijn tot onderlinge interactie te komen. Voor een goed inzicht in een levensgemeenschap is veel kennis van plantensoorten nodig en moet je een gebied door en door kennen. Kortom: regelmatig naar buiten en je ogen goed de kost blijven geven. Een mooi kluitje voor de meesten van ons. Verder mag je een levensgemeenschap in wisselwerking met de biotoop van een gebied een eco-systeem noemen.

Historie, biodiversiteit en dynamiek

Onze rivieruiterwaarden leenden zich goed voor extensieve landbouw, veehouderij en hier en daar wat graanverbouw. Sinds de jaren '60 kwam daar wat populierenaanplant bij, aangevuld met eeuwige maïsvelden sinds de jaren '70. De moderne akkers van de Havikerwaard zien we als een 'dood' milieu; door jarenlange monocultuur en overbemesting is de bodem beroofd van vrijwel alle leven, en ook aan de oppervlakte valt niet veel te beleven voor kleine bodemdieren en ongewervelden. Insectenleven is er ook amper, met name tussen de maïs.

Wat je hier ziet, is een wisselwerking tussen een zeer hoge dynamiek, met name door vermessing, en een zeer lage biodiversiteit. De natuur kent een sterk omgekeerd verband tussen beiden: hoe meer dynamiek, hoe minder biodiversiteit. Dynamiek kun je opvatten als veranderlijkheid, bemesting, voedselverrijking, instabiliteit, afwisselingen in de tijd. Een rivieroverstroming bijvoorbeeld voegt letterlijk veel dynamiek toe aan de levensgemeenschap. Dat geldt ook voor ploegen en maaien.

Wat is biodiversiteit precies?

Biodiversiteit is kortweg de verscheidenheid aan leven in een bepaald gebied. Dat kan gaan over een druppel slootwater, een akker, de Havikerwaard of de Oost-Veluwezoo, tot aan de complete aarde. Biodiversiteit gaat over alle soorten planten, dieren en micro-organismen, maar ook de genetische variatie binnen die soorten en de variatie aan leefwerelden waar ze deel van uitmaken. Het gaat dus over het totaal aan levende organismen en systemen - en de interacties daartussen. We meten biodiversiteit vaak in soortenrijkdom van een vastgesteld gebied.

Moerasbos, grassoorten en bloemen

Het moerasbos van de Velperwaarden verdient wat extra aandacht. Vanaf het fietspad Velp-Rheden heb je al aardig zicht op wat zich daar afspeelt, maar een kijkje dichtbij is natuurlijk beter. Je mag er, mede dankzij niet-bemesten en verschralend beheer, bloemrijke graslanden verwachten. Je vindt er grassoorten zoals goudhaver, kropaar, timotheegrass, grote vossenstaart en zachte haver. Wil je meer leren over grassoorten, dan is dit een mooie plek om te beginnen! Echte bloemvormers, zoals margriet, gele morgenster, boterbloemen, knooppkruid, wilde peen, hopklaver, koekoeksbloem, veldgerst, gewone rolklaver en aardaker vind je er ook. Kijk dan vooral in de berm en het talud van de dijken. Bermen zijn vrijwel altijd een mini-gradiënt (overgangsgebied) tussen hoog en laag, droog en nat.

Grote Kaardebol

Schermbloemige

Hagen en heggen

In zowel de Havikerwaard als de Velperwaarden vind je hagen en heggen, ooit bedoeld als afscheiding tussen percelen. De komst van prikkeldraad heeft ze deels overbodig gemaakt. En vanuit agrarisch perspectief worden ze soms als hinderlijk beschouwd. Daarom is sinds de tweede helft van de 20e eeuw een aantal hagen en heggen verdwenen. Het goede nieuws is dat ze weer 'in de mode' komen: in de uiterwaard onder Dieren (Hof te Dieren) is door het actief vlechten van heggen op ouderwetse boerenwijze weer prachtig te zien hoe de situatie in de Havikerwaard tot begin jaren '70 was. In de Velperwaarden vind je nog oudere meidoornhagen die veel vogelleven herbergen.

Het dierenleven in de rivieruiterwaarden

Rond de hagen vinden we een grote rijkdom aan kleine dieren zoals de wezel, hermelijn, het konijn. Verder zie je er kleine zangers, jagers en opvallend veel soorten insecten. Dat insectenleven trekt weer specifieke soorten aan. Zo troffen we in de Beemd de klapekster in de meidoornhagen in wintertijd. De klapekster prikt gevangen prooi, zoals libellen, vaak op de grote stekels van de meidoorn, om zo een voorraadje aan te leggen (die vervolgens vaak vergeten wordt).

De aanwezigheid van de ooievaar wijst op een actief muizenleven en veel regenwormen. Ze eten ook kikkers, maar die vormen verrassend genoeg niet het hoofdvoedsel. Ook mollen zijn de sigaar bij een treffen met deze iconische vogel. De Beemd, Middachten en Ellecom kennen elk een broedpaar. Aan het begin van de vogeltrek komen ze langs de IJssel in grote groepen bij elkaar. Je kunt ze dan zien zweven op de thermiek, soms met meer van 15 tegelijk. Het open terrein is het domein van hazen, reeën en vossen.

Vogelrijkdom

Tot de vogelsoorten die je in uiterwaarden broedend aantreft behoren de torenvalk en ook wel de bruine kiekendief, evenals braamsluiper, rietgors, zwartkop, grasmus en heggemus. Mogelijk broedt ook de ijsvogel in de Velperwaarden. Met veel geluk loop je ook het bokje en de watersnip tegen het lijf: schuw, goede schutkleuren, niet spraakzaam en buiten de paden. De wulp vind je er zeker, al was het maar om zijn fantastische, zeer herkenbare en luide zang. Ook zomertaling, wilde eend, scholekster en Kievit behoren tot de broedende soorten. Het moerasbos in de Velperwaarden is

verder een rustplek voor een wisselend aantal grote zilverreigers en een enkele lepelaar. Tot slot voelt de buizerd zich er in de winter thuis, op zoek naar mollen, muizen, wormen, een enkel konijn.

Het gebied is vooral bijzonder interessant als doorreisroute tijdens de vogeltrek. Met een beetje geluk tref je dan foeragerende of overvliegende kraanvogels; een spraakzame soort die je ze ook 's nachts, soms in groepen van honderd of meer, kan horen overvliegen. Daarnaast treffen we met honderden, soms duizenden tegelijk de grauwe gans, een vertrouwd beeld. En met wat geluk tref je de visarend op jacht. Wie weet maakt ook de zeearend definitief zijn entree.

Smienten en wintertalingen zijn doortrekkers. Ook kramsvogels, koperwieken en pestvogels trekken het gebied in in de winter. In de loop van vijftig jaar trof ik (Peter, red.) buiten het broedseizoen nog slobbeenden, kuifeenden, de krakeend, watersnippen, pijlstaarten, grutto's (helaas steeds minder), oeverlopertjes en de kleine plevier aan.

Het effect van industrie

De zware rivierklei werd tot voor enkele decennia verwerkt tot baksteen in een reeks steenfabrieken direct aan de rivier. Met de introductie van gewapend beton begon de neergang, afgemaakt door de schaalvergrotingen in de tweede helft van de afgelopen eeuw. Wat nog rest is Riverstone, tussen Rheden en Velp. De andere fabrieken zijn verdwenen. Wel vindt in de zuidflank van de Havikerwaard sinds enkele decennia weer zand- en grindwinning plaats. Deze activiteiten zullen zich de komende jaren voortzetten richting de 'Lamme IJssel'.

Het is nadrukkelijk de bedoeling dat het gebied na de winning zo wordt vormgegeven dat zich natuurlijke zacht- en hardhoutoibossen naast moerassen kunnen ontwikkelen. Zo wordt later gecompenseerd wat begint met lokale vernietiging van de levensgemeenschap. Laten we hopen dat de beoogde vorm

van natuurbouw op de langere termijn weer winst voor de biodiversiteit van het gebied oplevert.

Bedreigingen

Bedreigingen voor deze levensgemeenschap zijn te vinden in een combinatie van factoren, zoals het waterpeilbeheer (verdroging door verlaging slootpeil t.b.v. grasakkers en mais), landbouw-intensivering (overbemesting en meervoudige oogstcyclus op de grasakkers), afnemende openheid van het landschap door de ontwikkeling van ruigte, struweel en ooibos, en versnippering van het open gebied. Het foerageren van duizenden ganzen lijkt een leuke aanwinst, het neerstrijken van de grote zilvereiger een plus, maar ondertussen lekt de biodiversiteit weg op minder in het oog lopende onderdelen. En zo goed als de agrarische sector aan de wieg stond van een hoge biodiversiteit, zo staat hij ook in het brandpunt van het verlies daarvan.

Tekst en beeld: Peter Sinon & Floor Scholten

TIP! Op maandag 2 mei om 9.30 uur is er een maandagochtendwandeling in de Velperwaarden. Dit is een mooie gelegenheid om je zintuigen de kost te geven in de rivieruiterwaarden.

Leestip!

Herstel van ziekte met natuur als inspiratie

Soms word je tijdens het lezen van een boek zo door de inhoud gegrepen, dat je denkt: dit moeten meer mensen lezen. KARWIJ geeft in 2022 leden de ruimte om een zelfgekozen boek te bespreken, zolang het maar over natuur(educatie), biodiversiteit of iets aanverwants gaat. Ditmaal bespreekt Jacqueline Velthorst het boek Perspectief zonder Horizon van Ruben Smit: een persoonlijk beeldverhaal over herstel van ernstige ziekte, met hulp van inspiratie uit de natuur.

*Perspectief zonder horizon - Persoonlijk Landschap** is een hardcover die echt binnenkomt, ook door zijn royale formaat. Het biedt een inspirerend, boeiend en aangrijpend persoonlijk verslag met prachtige foto's en reflecties van natuurbeleving. In beeld en tekst zijn de elementen, sfeer en seizoenen duidelijk voelbaar.

Als succesvolle natuurfotograaf en cineast wordt de auteur begin 2019 getroffen door de ziekte van Lyme. Hij krijgt plots last van uitvalverschijnselen en migraineaanvallen en verdraagt geen licht en geluid meer. Uit onderzoek blijkt dat de Borrelia-bacterie ook zijn hersenen en zenuwstelsel had bereikt.

Als professional is hij genooddaakt terug te gaan naar de basis. Wat kan hij nog wel? Hij kiest ervoor elke dag vanuit zijn huis rond schemertijd een uur met een analoge fotocamera de natuur in te trekken. De eenvoudige reden: hij kan geen beeldschermlicht verdragen. Dieren filmen lukt niet in deze toestand, maar fotograferen van de natuur dichtbij, lager bij de grond, wel. Zo verkleint hij zijn blikveld: in plaats van het hele bos, de boom weer zien. Met de zintuigen op scherp, een symptoom van de ziekte, komt alles veel intenser binnen. Zijn eerste foto-ervaring begint aarzelend en onzeker, zowel fysiek als mentaal. Het blijkt een beslissende stap.

Dicht bij de bosbodem hoor ik het bos ritselen. Een continue stroom van subtiel geluid. Dan zie ik waar het vandaan komt. Rode bosmieren volgen vaste uitgesleten paadjes naar hun nest. Een enorme mierenhoop ligt verscholen onder de dichte takken van een fijnspaar. Een late straal zonlicht raakt de bovenzijde van de hoop. Alles beweegt, de mieren op de mierenhoop, de takken van de fijnspaar en mijn hoofd. Snel pak ik mijn camera, schroef 'm op het statief en maak de foto. Een gevoel van geluk en voldoening neemt de plaats in van angst; ik ben begonnen.

Het proces op weg naar genezing levert veel prachtige foto's op, die het spel van licht, kleur en de elementen sfeervol, mysterieus en magisch vastleggen. Als kijker en lezer ben je getuige van het genezingsproces waarin de auteur zichzelf en de kracht in zijn lichaam terugvindt. Hij ontdekt in het gewone juist het bijzondere. De schoonheid van eenvoud. De duizenden pareldruppeltjes dauw op het gras, de klontjes leem aan de wortels van de omgewaaide vliegeden, de weerspiegeling van de wolken op het wateroppervlak waar de schaatsenrijdertjes spelen in het violet-oranje ochtendlicht. Zijn oog valt als herboren op die schoonheid van de eenvoud van de natuur. Als een loutering na de maanden die hij prikkelarm in het donker moest doorbrengen.

Het boek kan een inspiratie zijn voor velen onder ons die om wat voor reden dan ook in depressie of burn-out zijn geraakt, of ook de ziekte van Lyme kregen. Een inspiratie om zelf ook op pad te gaan en een vergelijkbare zoektocht te beginnen.

Zeer ontroerend vind ik de woorden waarmee de auteur zijn fotografische en innerlijke tocht besluit. Daarvoor verwijs ik liever naar het boek zelf.

*Tekst: Jacqueline Velthorst (bew. Jeroen Boland)
Beeld: fragment boekomslag, Ruben Smit*

**Perspectief zonder horizon, Persoonlijk Landschap – Ruben Smit
Uitgever Bruna, 2021*

Scholenwerkgroep maakt doorstart en 'schoolt' zichzelf

Zou er ooit een IVN-afdeling Oost-VeluwezooM zijn geweest zónder scholenwerkgroep? Ik heb geen idee en heb het ook niet nagevraagd, maar deze werkgroep is niet meer weg te denken uit het Rhedense. Elk jaar maakt een aantal scholen uit de gemeente Rheden gebruik van de kennis, kunde en vaardigheden van de leden van de scholenwerkgroep. Of eigenlijk... het zijn de kinderen op die scholen die de natuur ingaan om ontdekkingen te doen, aangespoord en begeleid door enthousiaste IVN-schoolgidsen.

Voordat dat zover is, komt een aantal leden van de scholenwerkgroep bij elkaar om een en ander voor te bespreken. Er is overleg met de school, de activiteit wordt voorbereid, schoolgidsen worden benaderd én het gebied vooraf verkend. Het programma is de afgelopen drie jaar onveranderd. Jaarlijks doen de Arnhorstschool, de Rozendaalse Dorpsschool én de Holtbanckschool een beroep op de scholenwerkgroep.

De harde kern

De harde kern van de scholenwerkgroep bestaat uit coördinator Agnes Legierse en nog zes andere actieve schoolgidsen: Lucianne Le Coultre, Annika Maan, Adelijne Martin, Jutta Müller, Corine Schimmel en Anja Verweij. Deze gidsen zijn allemaal na hun stage tijdens de natuurgidsenopleiding (lichting 2017-2018) 'blijven hangen', om het maar zo te zeggen. Bij activiteiten kan de werkgroep uiteraard ook altijd een beroep doen op de ondersteuning van andere natuurgidsen uit de afdeling. En we werken binnen het IVN samen met gidsen uit de IVN-tuin en de werkgroep Duurzaamheid.

Foto: Arnhorstschool, Velp.

Van links naar rechts: Lucianne Le Coultre, Anja Verweij, Agnes Legierse en Adelijne Martin.

Onvergetelijke natuurbelevingen

Wat is er mooier dan een kind een onvergetelijke natuurbeleving geven? Dat is de drive van de gidsen van de scholenwerkgroep. Soms is dat heel eenvoudig; er zijn belevingen genoeg en de natuur is onuitputtelijk.

Als schoolgids Lucianne met kinderen de natuur ingaat, vindt zij vooral de frisse kijk van kinderen en hun vragen bij alles wat ze zien en ontdekken leuk: "Kinderen kijken op een andere manier dan volwassenen en zien veel meer. Lekker bewegen buiten, doet ze ook zichtbaar goed."

Annika krijgt energie van "hoe kinderen zich kunnen verwonderen over de natuur. Ik denk dat het belangrijk is dat je op jonge leeftijd al kennismaakt met de natuur. En daar draag ik graag aan bij." Een jongetje dat in geen enkele opdracht geïnteresseerd was, werd enthousiast toen hij zijn handen gewassen had met het blad van de paardenkastanje: "Kijk juf, het schuimt, net échte zeep lijkt het!" Van zulke ervaringen raakt Anja enthousiast: "met respect naar de natuur kijken en daar iets aan beleven, dat gun je ieder kind."

Agnes ziet de kinderen in de natuur "spelend leren en genieten" Volgens Agnes zou school daar ook om moeten gaan: "Onderwijs genieten."

Doorstart: uitgangspunten en aanpak

Agnes nam als enige overgebleven lid van de 'vorige' werkgroep het stokje over met het idee om tijdelijk op de winkel te passen, maar bleef langer. Ondertussen draait de werkgroep alweer een aantal jaar en is nu toe aan een heroriëntering en een 'doorstart'. Het enthousiaste groepje schoolgidsen brengt zoveel mogelijk kinderen in aanraking met de natuur om ze een onvergetelijke natuurbeleving mee te geven. Want dat is toch waar IVN voor staat! En een enthousiaste natuurjuf of -meester op een school is daar een onmisbare factor in. Eén van de kerndoelen in het primair onderwijs is immers dat

leerlingen moeten leren met zorg om te gaan met het milieu.

De scholenwerkgroep werkt vraaggericht en op maat. Maar welke uitgangspunten zijn daarbij van belang? En hoe willen we het aanpakken? Wat zijn onze doelen? Waarom gaan we op de ene aanvraag wel in en op de andere niet? Op deze en andere vragen gaat de harde kern van de scholenwerkgroep begin maart, tijdens een brainstormsessie, antwoorden proberen te vinden. Die antwoorden hebben we nodig om een goede basis te vormen en ons verder te ontwikkelen. We willen méér dan elk jaar activiteiten met dezelfde drie scholen. Dat betekent dat we zichtbaarder willen zijn en meer bekendheid willen krijgen bij scholen. Maar daarmee ontstaat gelijk een dilemma: hiervoor zijn beduidend meer schoolgidsen nodig! We vestigen onze hoop op nieuwe aanwas vanuit de huidige natuurgidsenopleiding! En natuurlijk zijn ook andere gidsen welkom om de kerngroep te komen versterken!

Scholing

Bij een aantal natuurgidsen is de behoefte ontstaan zich meer te specialiseren in het schoolgids zijn. IVN-landelijk heeft zelfs een speciale schoolgidsencursus ontwikkeld. Maar zo'n uitgebreide cursus hebben de natuurgidsen niet nodig. Enkele werkgroepleden missen in het werken met kinderen uit verschillende leeftijdsgroepen antwoord op de vraag hoe je de opdrachten aan kunt laten sluiten bij de belevingswereld van kinderen. En hoe verbeter je je pedagogische kwaliteiten of leer je omgaan met een groep stoere drukke jongens?

Met binnenkort twee lesmiddagen van IVN Gelderland gaan we deze vaardigheden bijspijkeren.

Wil je meer weten, meedenken of je aanmelden als gids voor de scholenwerkgroep of als school een aanvraag doen? Neem dan contact op met Agnes Legierse via scholenivn@gmail.com.

Tekst: Anja Verweij

Beeld: Lucianne Le Coultre

Uitgelicht: enkele activiteiten van de scholenwerkgroep

Bosvrouw mist eekhoorn

In de herfst van 2021 was het eindelijk weer eens mogelijk: een buitenactiviteit met de kinderen van de Arnhorstschool in Velp. Het thema: herfst, met als rode draad het verhaal over een bosvrouw die haar eekhoorn kwijt is. Uitgedost als bosvrouwen met hoed en mand lieten de schoolgidsen Adelijne, Agnes, Lucianne en Anja de leerlingen van groep 1 en 3 van de school kennismaken met herfstactiviteiten in Park Daalhuizen.

Buitenlesdag op Rozendaalse Dorpsschool

Een actieve buitenlesdag over bodemdierpjes op en onder het schoolplein

Beelden van de cursus 'Samen de natuur in' voor (groot)ouders en kinderen

Creatieve broedplaats voor natuurliefhebbers

Degenen die mijn stukjes vaker lezen, weten dat ik er de voorkeur aan geef om natuurbeleving te verbinden met creativiteit. De afgelopen vijf jaar heb ik onderzocht op welke manier ik mensen met mijn creativiteit kan ondersteunen bij het aangaan of versterken van hun relatie met de natuur. Uit deze zoektocht is Studio Veldmuis ontstaan.

Ontsproten uit mijn diepe wortels in de natuur en bevlogen creativiteit. Gevoed door een schat aan ervaring in het cultureel werk, coaching, onderwijs en het IVN. Deze ingrediënten zet ik nu in om mensen een bijzondere natuurervaring mee te geven en een zaadje te planten, wat hopelijk ontkiemt en wellicht zelfs zelf weer zaden gaat verspreiden.

Op 2 maart, om 14:00 uur opent aan de Rijksstraatweg 14a in Warnsveld Studio Veldmuis. Helaas ligt deze Karwij niet op tijd op je deurmat. Hierdoor kun je de feestelijke opening, met een superleuke proeverij van workshops, niet meer meemaken. Maar ik wil je wel uitnodigen om binnenkort eens kennis te komen maken. Dat kan van dinsdag t/m zaterdag tussen 13.00 en 18.00 uur.

Studio Veldmuis is een creatieve broedplaats voor natuurliefhebbers. Elk seizoen is er een wisselend programma van activiteiten, afgestemd op wat er op dat moment in de natuur centraal staat. Deze eerste drie maanden staan in het teken van ontkiemen, wortelen en tot bloei komen. Elke week werk ik vanuit een ander thema. Deze thema's vind je terug in de agenda van studioveldmuis.nl. Er zit een flow in die je spelenderwijs steeds meer inzicht geeft in het seizoen en haar kracht, maar het is niet noodzakelijk om alle thema's mee te krijgen om de essentie te pakken. Kies wat bij jou past.

Naast de activiteiten, exposeren uiteenlopende kunstenaars en creatievelingen werk waarin hun

relatie met het seizoen tot uiting komt. Studio Veldmuis biedt voornamelijk lokale makers een plek aan om hun uiteenlopende kunstuitingen aan het publiek te tonen en te koop aan te bieden. Als jij ook een maker bent, dan kom ik graag met je in contact. Wellicht wil je jouw werk ook te koop aanbieden in de studio. Dit seizoen laten acht makers, door middel van beeldhouwen, porseleinklei, water en zand uit de IJssel, geometrische vormen, pulp, verhalen, planten en bloemen, zien hoe zij de lente ervaren.

De filosofie achter 'Veldmuis' en het IVN gaan hand in hand. We willen mensen de natuur laten beleven en de relatie versterken. Ik wil dan ook alle IVN'ers die mij hebben laten ervaren hoe zij dit doen hartelijk bedanken. Mocht je een mooi idee hebben voor een activiteit of jouw eigen activiteiten in de studio plaats laten vinden, neem dan gerust contact met mij op. Dat kan heel eenvoudig met het contactformulier op de website.

Laten we elkaar blijven inspireren!

Tekst en beeld: Adelijne Martin

Natuur in de buurt: stoepplantjes

Dit jaar blijf ik dicht bij huis. Ook als je geen tuin hebt, of alleen een stenen tuin, kun je vlak bij jou in de buurt allerlei natuur ontdekken: wegbermen, buurtbosjes, plantjes op muren of boomstammen. In deze eerste aflevering sta ik stil bij wat er leeft onder je schoenzolen, op de stoep.

Stoepkrijten, een rage

Het zal je niet ontgaan zijn, voor sommige mensen is 'stoepplantjes zien en benoemen' een ware rage. Ze trekken er met krijt op uit om de namen pontificaal op de stoep te kalken. Zo willen ze jou attent maken op de natuur die hen boeit. Op het feit dat onkruid niet bestaat.

Deze rage is opgebloeid tijdens het coronatijdperk. Sinds augustus 2021 staat vrijwel wekelijks een stoepplantje in de schijnwerpers bij Nature Today^{*1}. Hortus botanicus Leiden vraagt al langer aandacht voor deze flora en spoort ons momenteel aan mee te doen aan een zogenaamd 'citizen-science-onderzoek naar stoepplantjes'. Maar zijn deze plantjes wel zo boeiend? Wat maakt ze bijzonder? En als ik ze straks inderdaad wil leren kennen, hoe raak ik dan wegwijs in deze vaak kleine wereld?

Groen in de stad

Planten in de stad zorgen voor biodiversiteit en verkoeling en veraangenamen ons leefmilieu. Je kunt denken aan aangeplant groen, maar dat wat spontaan groeit langs huizen, tussen stenen, in boomspiegels is gratis en speelt haar eigen rol in de vergroening van de stad. Staan deze planten niet in de weg, dan laten we ze steeds vaker staan.

Stadsplanten zijn taaie rakkers, die goed tegen hitte kunnen, want in de stad is het warmer. Over menig stoepplantje kun je gewoon lopen, want daar kunnen zogenaamde 'tredplanten' tegen. Deze tredplanten zijn meestal laag groeiende planten, die houden van veel licht en die niet graag concurreren met andere planten. Vaak vertakken ze zich dicht bij de grond en kunnen zich snel herstellen met hun elastisch weefsel. Rijp zaad vormen wordt lastiger als de plek veel belopen wordt, voor verspreiding is de plant dan aangewezen op planten die op een rustigere plek staan.

Wat kun je zoal zien?

Twee voorbeelden uit Nature Today: de kleine veldkers en het madeliefje.

De Kleine veldkers bloeit van januari tot eind zomer. Een rozet met een paar sprieten, oftewel hauwen. Hierin wordt het zaad geproduceerd. Bestrijden van deze plant heeft zelden succes, want zodra je de plant aanraakt, rolt het blad van de hauw zich snel op en schiet het zaad alle kanten op. Je helpt de plant dan bij zijn verspreiding. Dus leer er gewoon van genieten

Het madeliefje is zo'n tredplant die fragiel oogt, maar sterk is. Hij overleeft jaarrond tussen gazons die steeds weer gemaaid worden, onder sneeuw en rijp, tussen tegels. Deze composiet bestaat uit talrijke kleine bloempjes, met elk een eigen stampertje. De lintbloemen hebben een witte kroonblaadje, die als stralen aan de buitenkant liggen. Soms hebben ze een rood accentje. De buisbloemen zijn geel en vormen samen het midden van het madeliefje. Het kopje draait zich graag richting de zon, opent zich, om zich 's avonds of bij slechter weer opnieuw te sluiten. Op de bodem zie je het rozetje liggen, met de bijzondere blaadjes. Pak eens een loep en zie de fijne beharing, speur naar bladoksels waarmee het madeliefje zich ook zonder zaad verspreidt. Het madeliefje is eetbaar, maar of dat zo'n succes is met alle dieren die hier ook kunnen lopen, betwijfel ik.

Informatiebronnen

De kleine veldkers en het madeliefje zijn slechts twee van de vele voorbeelden die in Nature Today besproken zijn. Ben jij op zoek naar meer stoepplantjes, dan kun je bij Hortus botanicus Leiden een poster downloaden met daarop 52 soorten^{*2}. Of kijk eens op hun maandkalender, dat is wellicht overzichtelijker in het begin.

Hun fotobieb met stoepplantjes gesorteerd op kleur van de bloemen, kun je op je smartphone zetten. Vier foto's van elk plantje maken, maakt determineren eenvoudiger. Natuurlijk is het verstandig om daarna ook eens te googelen op de gevonden naam, het nog even te controleren. Ook als je voor het determineren gebruikmaakt van een gratis app zoals PlantNet, Picture This of ObsIdentify.

Ben je meer een boekenwurm, dan staan de 52 stoepplantjes ook in de minigids 'Stoepplantjes herkennen'. Of wellicht is de 'Stadsflora van de Lage Landen' een optie voor jou (uitgeverij Fontaine). Daarin staan ook wandelroutes in Nederlandse en Vlaamse steden, met verhalen over flora en stadsgeschiedenis. Wist je bijvoorbeeld dat Rotterdam vele exoten herbergt doordat zij heimelijk meeliften met vrachtschepen? En dat daar waar de bevolking multicultureel is, je dit vaak ook terugziet in de stadsflora.

Enthousiast geworden? Ga dan op stap en ontdek de stoepplantjes in jouw buurt. In maart en april kun je bijvoorbeeld de klimopereprijs vinden, met zijn lichtblauwe tot lila kleurige bloempjes en kroonblaadjes waarop een donker streepje loopt. Blaadjes die op klimop lijken, en dus verantwoordelijk zijn voor een deel van de naam. Maar uiteraard kun je veel meer stoepplantjes vinden in de komende periode. Wie weet maak je wel een fraaie foto. Stuur hem op naar de redactie, het kan zomaar zijn dat hij dan in de volgende KARWIJ staat.

Tekst: Corlène van den Camp

Beeld: Corlène van den Camp en Hortus Botanicus Leiden

Bronnen:

^{*1} naturetoday.com/intl/nl/nature-reports

^{*2} hortusleiden.nl/onderwijs/stoepplantjes-1/poster-stoepplantjes

Meer biodiversiteit in gidsenopleiding

Meer impressies van klimaatcursus 'De Groene Verandering'

De klimaatcursus van afgelopen najaar riep veel ideeën op en zette tongen in beweging. KARWIJ interviewde ditmaal deelnemers Anja Verweij en Ton van Rheenen. Een gesprek over biodiversiteit en over actie op een breed thema en welke stappen zij nemen. De eerste klimaatcursus in onze afdeling is dan weliswaar afgerond, de spin-off strekt zich echter over langere tijd uit...

De opzet van klimaatcursus De Groene Verandering is "komen tot een actieplan, daar wordt op aangestuurd", zo vertelt Anja. "Dus niet alleen kennismaken van de aspecten van klimaatverandering, maar er iets mee *doen*." Ton en Anja kozen tijdens de cursus voor het thema biodiversiteit. In hun groepje van vijf deelnemers bakenden ze het thema af en bedachten ze een gedeelde aanpak.

Ton vervolgt: "Die afbakening houdt een focus op verandering in de biodiversiteit op de Veluwezoom in; dus zoveel mogelijk lokaal. Concreet: wat is hier veranderd of verschoven in het verschijningsbeeld per seizoen ten opzichte van pakweg tien jaar geleden? En wat is er verdwenen van de soorten die we twintig jaar geleden nog wél regelmatig waarnamen?"

Toevoeging aan de natuurgidsenopleiding (NGO)

"Ons werkgroepje verzamelt daarvoor kennis in een format", vertelt Anja. Het uiteindelijke doel is dit stramen te gebruiken in de NGO van de afdeling. Zo kunnen gidsen kennismaken van veranderende biodiversiteit, en tijdens hun excursies aan deelnemers laten zien wat ter plekke de gevolgen zijn van de klimaatveranderingen en stikstofdepositie op de Veluwezoom. Zo worden de zichtbare effecten van

klimaatverandering op biodiversiteit onderdeel van de cursus. Maar niet als statisch document: de natuur staat immers niet stil, en er kunnen straks nieuwe onderwerpen bijkomen.

Het groepje mikt erop aanstaande oktober de eerste versie van het format beschikbaar te hebben voor gebruik in de lopende NGO. Mogelijk komt er daarna een versie voor breder gebruik. Denk aan alle IVN-gidsen, in het onderwijs of door de gemeente, maar "dat is nog toekomstmuziek", aldus Anja. Ze zou graag zien dat meer mensen er kennis van kunnen nemen, naast de IVN-natuurgidsen. Een aandachtsgebied is het Herikhuizerveld: hier is het relevant om indicatoren en effecten als gevolg van klimaatverandering te herkennen, maar ook van stikstofdepositie. Bovendien wil je idealiter de effecten van toerismedruk filteren om beter te begrijpen wat er concreet in de natuurlijke dynamiek verandert, en waardoor. Een aantal onderwerpen en soorten is door de groepsleden onderling verdeeld, zoals heide, eiken, letterzetter, Jacobskruiskruid en fijnspaar. Ieder brengt zijn of haar onderwerp in kaart, ook letterlijk.

Het inventariseren van kennis is vooralsnog breed, het is ook een oefening met het format. Ton vertelt dat het groepje in een aantal sessies naar een einddocument toewerkt. Dit document kan de IVN-gids

straks toepassen samen met de kennis en informatie die hij of zij al heeft. Bijvoorbeeld een stuk of vijftien soorten waarbij je effecten van opwarming en stikstof kunt zien. De uitdaging is dit in het format, als in een mal, te gieten. Kijken of dat lukt.

Anja vervolgt: "Een andere stap is een bureaustudie van informatie en van bestaande kwaliteitstoetsen: in hoeverre worden doelstellingen op biodiversiteit behaald?" Zo heeft de gemeente Rheden een startnotitie geschreven over de biodiversiteit van de Veluwezoom. En hanteert de provincie een document over de veranderingen van de biodiversiteit in Gelderland aan de hand van de Living Planet Index (LPI).

In de groep verzamelt ieder uit de beschrijving van een soort - het eigen deelonderwerp - het belang voor de Veluwezoom: wat is er veranderd, waarom is dit problematisch? In de volgende ronde wil het groepje alle deelbijdragen van commentaar voorzien, aanpassen en samenvoegen. Als dan blijkt dat meer onder de noemer 'heide' valt, kan dit voor de NGO worden samengevoegd.

Beweegredenen

Tons drijfveer om te kiezen voor het thema biodiversiteit is dat hij in zijn vroegere werk altijd abstract bezig was: "Ik heb geen verstand van de effecten van bijvoorbeeld opwarming en stikstof op de concrete natuur die ik beleef. Ik wil veel leren, ook in eigen omgeving. Wat zie je daar dan van? Wat betekent dit, heel praktisch, voor mijn boomgaard, waarvan ik graag pruimen oogst? Een mogelijk effect van een vroeg voorjaar is dat de bijen van mijn buurman, die imker is, straks te laat actief worden om de vroege pruimenbloesem te bestuiven. Een mogelijkheid hierop in te spelen is: zorgen dat de tuin een prettiger plek wordt voor ook andere bestuivende insecten. Dus, om te beginnen mijn eigen tuin. Dit is mijn concrete uitdaging."

Anja vult aan: "Ik weet er ook weinig over. Door mijn keuzeonderwerp te bestuderen en beschrijven raak ik thuis in de materie. Momenteel zit ik met mijn hoofd in de hei: erg complex, alles heeft veel met elkaar te maken. Maar, geldt dat niet voor de hele klimaatcursus? De grotere vraag is ook: halen we als mensheid het einde van deze eeuw, en hoe? Ik vind het van belang om dit ook aan anderen door te kunnen geven." Ton haakt hier in: "Ik zie als een ideaalbeeld voor me dat lagere scholen een educatieve tuin krijgen. Een plek waar je een verhaal over biodiversiteit kunt vertellen, waar je de-

tails kunt beleven, maar ook het grotere verhaal." Een mooi voorbeeld daarvan is het groene schoolplein van de Dorpsschool in Rozendaal. Zoeken naar insecten, waarom doen ze wat ze doen, wat betekent dat voor eigen overleven en cyclus, maar ook: wat is het nut voor mensen?

Aanhaken bij de NGO: dat is dus de meest nabije stip op de horizon voor de resultaten van dit actie-groepje. We wensen Anja en Ton daarbij veel succes - en natuurlijk ook hun groepsleden Gerit Lammers, Jaap Vette en Peter Sinon.

Tekst: Jeroen Boland

Beeld: Peter van Amersfoort

Foto: Floor Scholten

AANKONDIGING

Cursus Groene Diversiteit van de Veluwezoom

In navolging op de klimaatcursussen in het najaar van 2021 en komend voorjaar, organiseert de werkgroep Duurzame Veluwezoom in mei en juni van dit jaar een nieuwe cursus: 'Groene Diversiteit van de Veluwezoom'. Deze unieke cursus is zowel voor IVN-leden als voor niet-leden in de gemeenten Rheden en Rozendaal en gaat over biodiversiteit in het algemeen én specifiek in relatie tot de Veluwezoom. Daarbij krijg je als cursist ook handvatten aangereikt over wat je zelf kunt bijdragen aan een grotere biodiversiteit.

Biodiversiteit is een actueel onderwerp. Daar spelen we met deze cursus op in. Dat doen we niet alleen, maar in nauwe samenwerking met en met bijdragen van Gemeente Rheden, Bijenlint Dieren en Biologische boerderij de Wolfskuil. Zo zal Karin Wopereis, ecooloog bij de gemeente Rheden, uiteenzetten wat het geplande biodiversiteitsplan van de gemeente inhoudt.

Tijdens de workshop op zaterdagochtend 4 juni krijg je te horen hoe je zelf een biodiversiteitsvriendelijke omgeving kunt creëren en op 25 juni zijn we te gast bij Bert Harmsen van biologische boerderij De Wolfskuil in De Steeg. Bert Harmsen legt dan uit wat de drijfveren voor zijn vak zijn en wat biologisch boeren inhoudt én hoe dat positief bijdraagt aan de biodiversiteit.

Bent je door dit bericht nieuwsgierig geworden of geïnspireerd geraakt? Meld je dan aan via duurzaam@ivnoostveluwezoom.nl. Wees er snel bij, want vol is vol. We hebben plek voor maximaal 25 deelnemers. Vragen? Bel gerust met Ben Brussen (06 - 43 07 04 29) of Jaap Vette (06 - 51 58 18 51).

Tekst: Jaap Vette

Beeld: Logo Duurzame Veluwezoom & Jeroen Bolland

CURSUSINFORMATIE

De cursus bestaat uit 5 bijeenkomsten:

- Drie theorielessen op woensdagavond 18 en 25 mei, en 15 juni, van 19.30 tot 22.00 uur.
- Workshop 'Vergroot de biodiversiteit in je eigen omgeving' op zaterdag 4 juni van 9.30 tot 12.30 uur.
- Bezoek aan biologische boerderij De Wolfskuil op zaterdag 25 juni van 9.30 tot 12.30 uur.

Kosten

€15,00 euro p.p. voor IVN-leden
€40,00 euro p.p. voor niet-leden.

Voor koffie en thee tijdens de bijeenkomsten wordt gezorgd.

Uitgelicht

Excursie 'Bossen en klimaatverandering'

Er is iets gaande met de bossen op de Veluwezoom. Soorten sterven af, plagen slaan toe. Zijn dit gevolgen van de droge zomers van de afgelopen jaren? Op zondag 24 april van 14.00 tot 16.00 uur bezoeken we een bos bij Beekhuizen dat is gekapt na een bovengemiddelde sterfte van de bomen. Wandel je mee?

Gemeente Rheden heeft samen met onderzoekers een plan opgesteld om het nieuw geplante bos beter bestand te laten zijn tegen de klimaatomstandigheden over vijftig tot honderd jaar. Het hoe en waarom wordt uit de doeken gedaan door betrokken IVN'ers. Maar kun je wel een klimaatbestendig bos planten, als je niet weet waar het klimaat naartoe gaat? Of kunnen we niet beter de natuur zijn eigen gang laten gaan en door natuurlijke processen het bos mee laten bewegen met de klimaatverandering?

De excursie start vanaf de parkeerplaats bij Buitenplaats Beekhuizen.

Tekst: Sjaak de Ligt

Beeld: Jaap Vette

De lente komt: 7 tuiniertips waarmee je insecten helpt

Sta je ergens in je tuin? Dan is de kans groot dat er nog geen stap bij je vandaan pissebedden, duizendpoten, vliegen, kevers, wespen en bijen hun leven leiden. Dat is althans de bedoeling, maar, het gaat niet goed met de insecten wereldwijd. Opvallend is dat de achteruitgang niet alleen de zeldzame soorten betreft, maar ook de algemene. En de oorzaken zijn talrijk. De problemen beïnvloeden en versterken elkaar. Oorzaken zijn, niet verrassend, het intensieve landgebruik, zoals verstedelijking en intensieve landbouw, maar ook klimaatverandering, verdroging en lichtvervuiling spelen een rol.

Als individu en zeker als fervent tuinierder kun je de insecten in je eigen omgeving helpen. Dit zal niet de gevolgen van de intensivering van het landschap en de klimaatverandering stoppen, maar de insecten in de directe omgeving zullen er zeker van profiteren. Helemaal als dat op heel veel plekken gebeurt. Daarom een paar tips voor tuinierders, omdat de lente komt.

7 tips om insecten te helpen

1 Wiek niet alles kort, maai niet alles weg. Maak en houd ruimte voor eitjes, rupsen, poppen en volwassen insecten. Het gazon waarop je zit, kun je kort en vaak maaien, maar het deel eromheen kan mooi bloemrijk grasland worden dat maar 2 à 3 keer gemaaid hoeft te worden.

2 Streef naar veel inheemse planten, dus planten die hier thuishoren. De insecten die gespecialiseerd zijn, zullen dat altijd zijn op planten die hier horen.

3 Gebruik geen chemische bestrijdingsmiddelen. Dat klinkt logisch, en we vertrouwen erop dat IVN'ers dit wel weten, maar je zult versteld staan over hoeveel omzet tuincentra nog halen uit gifstoffen. Zegt het voort, want particulieren vormen nog immer een grote gebruikersgroep van bestrijdingsmiddelen...

4 Beperk de lichtvervuiling. Zorg voor slimme verlichting die niet brandt als het niet nodig is.

5 Reserveer in je moestuin een aantal planten voor de insecten. Laat een paar planten doorschieten en tot bloei komen. Oogst bijvoorbeeld niet alle preien maar laat er een paar staan om volgend jaar te bloeien voor de maskerbij.

6 Laat aan mede (moes)tuinierders, familie of kennissen zien dat insecten niet eng, vies en schadelijk zijn en dat er prima mee valt te leven; sterker nog, ze zijn prachtig en onmisbaar.

7 Word ambassadeur voor insecten en hun bescherming. Jouw, mijn, onze (moes)tuinen zijn bij uitstek de plaats waar we het contact met de natuur kunnen herstellen. En met maar een paar kleine aanpassingen maken we van onze tuinen een keten van kleine natuurreservaatjes, waar mensen, dieren en planten in harmonie samen kunnen leven.

Meer tips? Op de site van de Vlinderstichting (vlinderstichting.nl/service-en-vragen/publicaties/folders-en-brochures) vind je diverse gratis te downloaden boekjes met veel tips. In het boekje *Aan de slag voor insecten* vind je specifieke informatie over insecten en wat je nog meer kunt doen.

Tekst en foto: Astrid Boerkamp, Arnhem Zoemt, Stichting Vitale Biotopen en Redactie Karwij

EXCURSIE- EN WANDELPROGRAMMA

MAANDAGMORGENWANDELINGEN

Maandag 4 april, 09.30 uur

Rondje Spankeren

Start: Restaurant De Luchte,
Zutphensestraatweg 45, Spankeren

Maandag 2 mei, 9.30 uur

Velperwaarden

Start: Gemaal De Volharding,
Lathumseveerweg 2, Velp

Maandag 13 juni, 09.30 uur

Tuinen van Larenstein

Start: Hogeschool Van Hall/Larenstein,
Larensteinselaan 26A, Velp

ZONDAGWANDELINGEN

Zondag 24 april, 14.00 uur

Gevolgen van klimaatverandering in de bossen

Start: P. Beekhuizenseweg, Velp
Bij Buitenplaats Beekhuizen

Zondag 8 mei, 14.00 uur

De Onzalige bossen verklaard

Start: Parkeerplaats Lappendeken
Diepesteeeg/Beekhuizenseweg, De Steeg

Zondag 22 mei, 14.00 uur

Nieuwe natuur in de Velperwaarden

Start: Gemaal De Volharding,
Lathumseveerweg 2, Velp

Wandelingen aanvragen

excursies@ivnoostveluwezoom

Scholenwerk aanvragen

scholen@ivnoostveluwezoom

Rondleiding IVN-tuin

ivn-tuin@ivnoostveluwezoom

WANDELPROGRAMMA IVN EERBEEK

(ivn-eerbeek.nl)

Zondag 10 april, 6.45 uur, Fietstocht Rondje Brummen (start bij station Brummen)

Vrijdag 29 april, 21.00 uur,

Vleermuiswandeling

(start bij station Brummen)

Zaterdag 7 mei, 19.00 uur,

Avondwandeling Eerbeekse hooilanden

(start bij natuurboerderij De Mhene in Hall)

Zondag 12 juni, 14.00 uur,

Inheemse planten natuurtuin Harmanahof

(start naast Protestantse Kerk, Loener Schepersweg).

PROGRAMMA KNNV ARNHEM

Zie agenda op knnv.nl/arnhem